

Vilayetlerdeki Asarı Atika Cemiyetleri

Vekâleti celilenin yüksek irgatlarıyla asar ve abidatı milliyenin hüsnü muhafazalarıyla bunların hüviyeti kadıneleri üzerinde negriyatta bulunmak üzere İzmir, Sivas, Bursa, Sinop, Konya gibi şehirlerde birer asarı atika cemiyetleri teşekkül etmiştir ki bunların içinde İzmir Vali ve Maarif Eminlerinin riyaseti altında teessüs eden cemiyet , Türkçe ve Fransızca negriyatıyla mevcudiyetini bir çok ecnebi Asarı Atika enstitülerine tanıtmış ve a"zası arasına bir çok yerli ve ecnebi yüksek ilim adamları da dahil olmuştur . İzmir Asarı Atika cemiyetinin yüksek mesaisi hakkında Vekâleti celileleri dosyasında fafî derecede ma'lumat varsada diğerlerinin mesaisi hakkında bir kayda destres olunmamıştır .

Memlekette Asarı Atika, tarih ve bediyyata kargı ilmi hareketlerin başlıca nazımı olması lazıngelen bu ilim cemiyetlerinin Müzeler idaresince mürakabe altında bulundurulup bunların vaz'iyetleri ve derece mesaileri tesbit olunarak inkişafı için lazım gelen maddî ve ma'nevî yardımların diriğ olunmaması lazım gekir kanaatindeyim .

Ankara :

Etnografya Müzesi

Memaliki mütemedinde Asarı Atika Müzeleri başta olmak üzere muhtelif şubalı Müzelerine ve bu meyanda Etnografya Müzelerine verilen ehemmiyetin çok büyük olduğunu görmekteyiz .

Etnografya Müzesinin lüzum ve vücubunu taktir buyuran Vekâletî celileleri , gayet müsaait şerait altında meydana geleceğine kail olarak hatta Asarı Atika Müzesi olarak inşa ettirdiği binayı bu Müzeye tahsis etmiş ve bu işe dört sene evvel Macar bir mütehassıs getirmiş ve idaresini de bu işlerle oğraşmagı sever ve mütetebbi bir gence tevdi etmiştir .

Gerek mefsuh tekkelerden alınma eşya ve gerek mübaya a suretile elde edilen Etnografik eşya ile muhteviyatı artan bu Müzenin idarî hususatı hakkında geçen sene makamı devletlerine takdim ettiğim raporda lazıngelen izahat verilmişti ; idarî hususat ve mesail üzerinde tevakkuf etmeği zait görüyorum . Ancak şurasını ilaveten arzedeiyinki Müzeler gibi medenî ve ilmî müesseseler daimî surette fa'aliyete muhtaçtırlar . Aksi taktirde terakkî ve inkışafı hususunda bu müesseselerden dirilik beklemek abes olur . Kısaca arzedeiyinki bu müesseselerin başına konulan zevat mahmul kimselerden olmayıp yalnız bütün mesaisini , Müzeye vakfedecek unsurlardan olmalıdır . Halbuki mütehassısı, müdiri ve hatta Müzenin yazı ve hesap işlerine me'mur kimse dahi aynı zamanda muallimlik ve saire gibi başka vazifelerle muvazzaf bulunmaktadır . Bu yüzdenki tasnif noktasından az bir noksanı kalan Müze geçen sene bile halka açılabilir vaz'iyete gelmişken arzettiğim esbaptan açılmamış ve bu def'a Ankaraya vürudunda bu hali görerek mütehassısı ve müdiri nezdinde vaki olan şiddetli ısrarım üzerine ikmalî noksanla onbeş güne kadar

umuma açılması te'min kılınmıştır . Fakat Müzenin açılmış olmasıyla iş bitmiş olmıyır .. Müzelerin açıldıktan sonradırki ilmi işleri çoğalır . Bu sebeple Müze hey'eti idaresini teşkil eden unsurlar başka vazifelerle mahmul olmaması hususuna i'tina edilmesi müsrir ve bu cihetin ciddiyetle nazarı dikkate alınacağına kani olarak Müzenin ilmi işlerine geçiyorum .

Müzedede toplanılan eşyanın cins ve mahiyeti hakkında tenkitkâr mutalaa yürütmek büyük haksızlık olur . Sebebi , eşyanın kısmı a'zamı etnografik olmaktan fazla mefsuh tekkelerden alınmadır , daha doğrusu toplanmadır . Para ile tedariki mümkün olan eşyaya gelince bu da bütçe mes'alesinden ziyade zaman ve fırsat zuhuruna bağlıdır . Bir Müzenin mütenewî eser ile zenginleştirilmesi zaman mes'alesidir . Bu mühimmeye işaret ettikten sonra , mevcut eşyanın tarzı tertip ve tasnifini gözden geçirerek koleksiyonların halkı tatmin edebilip edemeyeceği mes'alesinde duralım .

Mesela : ziraate , sanayiye , demirciliğe , balıkçılığa , dibagate , marangozluğa ait edevat ile marangoz ve tavşanlık ve bunun şubâtından sedefkarî , kakmacılık , mozayık , oymacılık gibi memleketin muhtelif mintakalarına yayılmış ve muhtelif istihaleler geçirmiş ve bunlar arasında zaman icabı bir çokları da nabedit olmuş bir çok edevat vardırki her kes tarafından büyük bir alaka ile görülmek istenir . Maal'ese夫 bunlara ait koleksiyonlar fakirdir . Hele ziraate mahsus koleksiyon vücudunda getirilmemesi büyük bir nakısa teşkil eder . Bu noksanlık kıyafetlerde de meşhuttur .

Müze ; peşkir, havlu, uçkur, yağlık, başlık ve saire gibi toplanması kolay olan şeyleri oldukça i'tina ile toplamıştır.

Küçük zinet eşyasına gelince : bundaki tertip de muhtacı ıslah bir haldedir . Her eşyanın menşei, mahalli i'mali, ait olduğu a-sır, zaman zaire gösterilmelidir . Bunun için üzerine etiketler yazılmalıdır .

Züvarın Etnografiye ve teğhir olunan eşyaya ait ma'li mat edinebilmesi için Müze idaresi tarafından bir rehberi tan-zim ve der'akap tab'edilmelidir .

Etnografiya Müzesinin her sene nerelerden ne gibi a-sar toplanacak ve hangi koleksiyonun tercihan ilk def'a ikmalî noksanına sarfı mesai edecek , elinde yine kendi tarafından tar-zim edilmiş bir programı olmalı ve bu program dahilinde hareket etmelidir . Programsız bir surette eşya toplamak çok mahzurlu olur . Bu sebeple mütehassısın bir program yapması ve Vekâletir tasvibine arzemesi çok muvafıktır . Koleksiyon için yoplanacak eşya nelerden ibaretse ve hangi mintakalardan toplanması lazımgeliyorsa programda tasrih edilmelidir . Vilayetlerde Etnogra-fik eşyanın mevcut olup olmadığını anlamak ve hatta vasıtaları ile mevcut olanları te'minetmek hususunda ilk tedrisat müfettişleri pek faydalı birer unsurdurlar . İşte Müze idaresi böyle muayyen ve müstekır bir programa malik olduktan ve mahallerinden tahkikat yapıldıktan sonra Müze müdürünün her sene küçük bir seyahatle eşya toplaması mühim bir mes'ele teşkil eder .

Velhasıl , Ankara gibi bir muhiti medenide teessüs eden bu müessesenin az zamanda ikmalî noksanile hakiki bir Müze şeklini alabilmesi için Vekâleti celilece Müze umurunun ciddî ve mütemadî bir mürakabe altında tutulması zarurî ve kat'idir . Programdan sonra Müze müdür, kâtip, müstahzarın vazifelerini gösterir ve aynı zamanda Müzenin harika ve sirkate karşı alınması lazımgelen tedabiri ihtiva ve hademe ve gece bekçilerinin vazif

felerini ta'yin eden dahili bir ta'limatnameye ihtiyaç vardır.

Müze idaresi böyle bir ta'limatname yapıp derhal Vekâleti celilenin tetkıkına arz etmelidir .

Istanbul Müzeleri

Bütün atikiyat alimlerinin nazarı taktir ve hayretle gördükleri bir çok nadide ve giranbaha asar ile memlu olan Istanbul Müzeleri , bir müdiri umuminin emri altında Çinili köşk;Asarı şarkıye,Asarı islamiye,ve Topkapı sarayı namile birbirinden uzak semtlerde beş müesseseden tereküpé ediyor .

Müzelerin tertip ve tanziminden , müesses olan inzibatından bir lisanı şükran ile bahsetmek her vakit için bir vicdan borcudur.Müze muhteviyatını ait asarın Türkçe ve Firansızca kataloglarını da tertip etmiş olmakla ilmi vazifelerini de yapmaktadır.Bu ilim müesseseleri için ancak senevi verilen masraf 24 bin liradan ibarettir . Bu para,bu müesseseler için denize atılmış bir katra sudan başka bir şey değildir .

Nezdî devletlerindce de müsellemdirki Müzeler,depo olmayıp ihtiva ettikleri eserleri erbabi ilme tanıtmak için layan kati Broğür halinde te'lifat vücuda getirirler . Diğer Müzeler için bu filhakıka çok uzak bir temennidir.Lakin Istanbul Müzesinde böyle ilmi negriyatta bulunacak unsurlar mevcuttur.Ve bu kabil Broğür'lerin negrini beklemek Vekaleti celilenin hakkı isede bu miktar tahsisatla böyle ilmi hareketler beklemek nabimahaldir .

Topkapı sarayının halka küğade bulundurulması hususu hayli masraf ihtiyarına sebep olmuştur . Fakat ecnebi uğrağı medeni bir muhitta böyle nefis asar ile memlu bir Müzenin açılması , nakadar isabet olmuştur . Çini ve esliha koleksiyonunun tertibi Almanyanın en meşhur profesörlerine tevdi olunmak suretile ilmi noksanları da ikmal edilmektedir .

Ancak yarım asrı mütecaviğ zemandan beri ta'mir namın bir badanadan bile mahrum olan bu saraylar mecmuasının muhtacı ta'mir bir çok yerleri vardır .

Bu ta'mirat geciktikçe masraf o derece büyümektedir . Harabiden kurtarılmak üzere ta'mirati lazımgelen aksam hakkında Halil beyi raporları çok şayanı şikkattir . Bu ta'mirat için mi'mar keşfi 227,000 lira igib oldukça kabarık bir yekunu ihtiva ediyor.Bu ta'miratın yine Müze müdürünün raporunda senelere taksimi suretile i'tası teklif edilmektedirki bunda isabet aşıkardır .Binaenaleyh bir hafta ewel bir liradan bir buçuk liraya çıkarılan d haliye varidatı karşılık gösterilmek üzere mezkur Müze ve sarayların ta'miri masrafı için bütçeye ayrı bir fasıl olarak lüzumu miktar mebalig tahsis edilmelidir Efendim .

Ankara Arkeoloji Müzesi

Ankarada ismi olupta kendisi mevcut olmıyan geniş bir kadroya malik Arkeoloji Müzesi hakkında geçen Haziran ayında takdim ettiğim uzun bir raporda söylenecek bütün sözler söylennmiştir . Vaz'iyet bu gün de aynı olduğu için bunu tekrar etmeği zait görürüm .

Ankara Müzesinin kalede tesisi hakkında fikirler sakattır . Ma'lumdurki Müzeler , gehrin merkezî bir noktasında olurlar. Şuradan , buradan celbedilen ve sikleti tonlara balığ olan eserlerin kaleye çıkarılması/ç imkanı olmadığından (Açık Müze) namı altında Ogüst ma'bedi önünde depo edilmektedir.Bu da gösterirki kaledeki Müze,bu gün bize bir depo olmak şeraitini bile haiz değildir.

Ankara'da merkez Müzesi vücuda getirilmesi çok zaruridir . Ve bu Müzenin sırf Hitit Müzesi olması hakkındaki ısrarı da doğru bulmam .Merkezî Anadolu'nun akvamı salifeye sahne olmak i'tibarile muhtekif devirlere ait asarı bu müzeye girmiyecemidir? Çıkan gayri Hitit asarı vilayet Müzelerine mi vereceğiz? Her memlekette merkez Müzelerine çok kuwet verilir.Hatta daha ileri giderek Vilayet Müzelerindeki (Dubli kata)ların da merkez Müzesine celpleri çok muvafık olur .

Bina mes'elesine gelince , yeni bir bina kurulması filhakıka bir emri azımdır.Fakat bu bapta ihtiyar edilecek masrafın Vekaleti celilece iktiham edilemeyecek derecede ağır olduğumu farzetmek de asla doğru değildir . Ankara'da asarı milliyeden Bedesten gerek merkezî vaz'iyeti ve gerek cesameti i'tibarile az bir himmetle hem bir Müze ve hem de bir Kütüphane olmağa layık bir eseri mi'maridir.Bu suretle hem duğarı harabî olmakta bulunan millî bir abidei mi'mariye kurtulmuş olacak ve hem de

müsait şeraitle ve daha ehven bir şekilde Ankara bir Müzeye sahip olmuş olacaktır . Vekâleti celilenin bu mühimmeyi nazarı dikkate alarak mi'mar profesör Egli'den bir rapor istemelidir.

Ankara şehri güzel bir Müze binasına sahip olduktan şö sonra asar celbi ve bunların tertip ve tasnifi keyfiyeti nehayet dört , beş seneye mütevakkihtir .

Antalya Mizesi

Antalya havalisi Asarı Atika noktaî nazarından İzilir havalisi kadar zengindir ; denilebilir • Kadim Pamfili ve Psidi ile Likya kıt'alarının şimdiye kadar yerleri ve isimleri tanınmış şehir harabelerinin adedi yetmiş tecavüz eder ve bunlar da yer yüzündekiler istisna edilecek olursa bütün mevcudatı bakir bir haldedir • Filhakika Arkeoloji aleminin fa'al bir hareket gösterdiği şu son asır zarfında buraları , ancak erbabi merak tarafından sathî bir şekilde tetkik edilmiş ve belli,bağlı hafriyata hiç bir suretle sahne olmamıştır . Zaten Arkeologlar en fazla İyonî, Misi,Karyi kıt'alarındaki ölmüş şehirlere ehemmiyet verdikleri içindirki en fazla hafriyat ve tetkikat hep buralarda olmuştur • Garbın Asarı Atika ilminle müteveggil 6 yüksek şahsiyetleri buralar hakkında yüzlerce eser vücuda getirmişler ve bunlar hakkında bizleri layıkıyla tenvir etmişlerdir • Bu gün Antalya civarında Side , Perge,Silliyon,Aspindos,Terme ve sus gibi yüksek medeniyet eserleri taşıyan bu bakir harabelerde , hiç bir suretle hafriyat yapılmış değildir • Vakti merhumunda buralarda hafriyat yapıldıkça Antalya Müzesini zenginleştirecek pek çok asara destres olunacağına şüphe yoktur •

Antalya Mizesi,metruk bir Rum kilisesi dahilinde tesis edilmiştir • Bina oldukça vasi sede bahçesi dardır.Ve evler arasına sıkışmış olduğu için tevsii de imkânsızdır.Müzenin müdürü oldukça mütetebbi bir zat isede Müzeciliğe vakıf değildir.Gelen eserler , layıkı veçhile bir tasnife tabi tutularak teşhir edilmiştir. Muhteviyatı meyanında Aspindos,Side gibi harabelerden gelmiş oldukça güzel heykeltıraşı eser mevcuttur.

Müze müdürünün Vekaletten verilecek bir direktif sayesinde usulü teşhirin tedricî bir surette tekâmül edeceği tabiidir

Elhasıl Antalya Müzesi , halin asarı atika deposu ise istikbalin güzel ve zengin bir Müzesidir .

İzmir Asarı Atika Müzesi

İzmir Asarı Atika Müzesi , bahçesi oldukça vasi metruk bir Rum kilisesinde teessüs etmiştir . Tarihi teessüsünden beri henüz dört sene geçtiği halde muhteviyatı yüzlerce parçalara baliğ olmuştur . İzmir Müzesinin Asarı heykeltıraşı gubesun- de çok nadide ve kıymetli eserler vardır . Müze ilmi bir tasnife tabi tutulduğu için her hangi bir arkeolog mevcut asarı mensup oldukları devirlere göre kolayca tetkik edebilir . Bundan başka Müzede sırf tarih,cografya,seyahatname , Mitoloji ile İzmir havalisine ait muhtelif lisanlarda yazılmış atikiyata müteallik kitaplardan mütegekkil bir de kütüphanesi ve kıymeti nakşiyeyi havi tablolardan mürekkep ayrı bir resim galerisi vardır . Mef- suh tekkelerden alınma eşyalardan mürekkep bir de inkılap şu'besini ihtiva etmektedir .

Vekaleti celileleri namına idarem altında ve müşaviri ilmi Wiyana'lı doktor profesör Keil'in riyaseti altında her sene Eylülde Efez'de icra edilmekte olan hafriyat mahsulü,bu Müzenin muhteviyatını pek seri bir surette arttırmaktadır . Daha ş şim- diden bir mahfeli ilmi olan ■ Bu müessiseye berayı tetkik gün- lerce devam eden İngiliz,Amerikan,Alman ve hatta Japon alimleri vardır .

Bu derece muhteviyatı çoğalan Müzenin ilmi noksanının itmamı için tarafı devletlerinden beş madde üzerine verilen sa- lahiyet ve direktif üzerine Berlin Asarı Atika enstitüsü ile mu- habere edilmiş ve kezkur enstitü,İzmir Müzesinin bir cemile ol- mak,fakat bütün dokümanlar Asarı Atika müfettişliği tarafından

verilmek şartıyla iki cilt üzerine Tükçe ve Almanca lisanlarında resimli birer ilmi katalogunun tertip ve tanzimini kabul etmiş ve bütün masarifi rahiye ve maaşatı enstitüye ait olmak ve bir buçuk sene İzmirde kalmak üzere Doktor Hahland isminde yüksek bir alim göndermiştir . Acizleri İzmirde bulunmadığından dolayı bu zat halen atıl bir vaz'iyettedir .

İzmir Müzesi için yeni bir bina yapılması hakkında İzmir Belediyesi nezdinde vaki olan teşebbüse Belediye riyaseti müvafıkate yangın yerlerinde ve şehrin merkezî noktasında 13,000 liraya vasi bir arsa mubayaa etmiş ve bir de bina inşa edeceğini ahiren Vekaleti celilelerine bir tahriratla arzylemiştir . Yeni binanın bu suretle inşasını der'uhte eden Belediyenin bu va'dinin incazı zımında İzmirdeki Maarif mensubininin Belediye ile sıkı bir temasta bulunması lazımgelir kanaatindeyim Efendim .

Bursa Müzesi

Bursa Müzesi İstanbul Müzesinden sonra en yaşlı bir müessesedir . Yirmi sene ewel Lise bahçesinin bir köşesinde üç salondan ibaret bir pavyonda teessüs eden bu Müzenin muhteviyet arasında bir haşlı kıymettar asarı heykeltıraşı bulunmaktadır . Hatırımında kalıdığına göre İstanbul Müzeleri vaktile ma'mulati türabiyeden mürekkep mükemmel bir koleksiyon göndermişti . Müzenin musawer Firansızca ilmi bir katalogu da vardır . Son zamanlarda Müzenin muhteviyati arttığı için Vekaleti celileleri Müzenin Yeşil medreseye nakli için 4,000 lira tahsis etmiş ve aynı miktar tahsisat da Vilayet hususi bütçesinden i'ta olunmuş ve tarihi ve sinai büyük bir kıymeti haiz olan Yeşil medresenin muhtacı ta'mir aksanı ta'mir ediled/rek şu günlerde yeni binaya nakli mukarrer bulunmuştur . Lakin keşifname 16,000 liar üzerinden yapılmış olduğundan bir kısım ta'miratın yapılamadığı anlaşılıyor . Binaenaleyh , bu yarım kalan ta'miratın da icrası için mahalli bütçesinden bir tahsisat i'tası mümkün olmadığı takdirde Vekaleti celilece gelecek sene bütçesine lazımgelen tahsisatin vaz'ı çok muvafık olaoaktır.â

Asarı Atikanın eski Müzeden yeni binaya nakli sıralarında ilmi tasnifata çok i'tina edilmesi lazımdır . Aralarında cesim ve ağır olan Asarı heykeltıraşının ilerde ikinci bir tasnife tabi tutulmaları çok müteassir ve zait maraşifati mucip olacağından nakil keyfiyetinin bir mütehassis nezareti altında yapılması tahti vücuptadır Efendim .

Konya Müzesi

Vaktiçe Konya Lisesinde idaresi İstanbul Müzelerine merbut bir Müze şu'besi vardı . Mevlana türbesinin Müze ittiha-zından sonra buradaki asarda türbeye getirilerek Konyada güzel bir Müze vücuda gelmiştir . Muhteviyatı hakkında geçen sene raporlarımda tafsilat vermiş olduğundan tekrara hacet görmüyorum. Müze aynı zamanda çoğu yazma kitaplardan mürekkep bir de kütüphaneye maliktir . Müdürü intizamperver bir zat olduğundan Müze-deki islami asar oldukça güzel teşhir edilmiştir .

Gayri islami asar arasında lahtler , büstler, heykeller Müzeye hakikaten istisnai ve hususi bir mevki vermekte isede Müze idaresi bunların ait oldukları devirlerle ta'yin edememekte olmasından elyevm bahçede intizamsız bir şekilde durmaktadırlar.

Zairi çok olan bu Müzede bu gibi kıymetli asarı heykel-tırağının bu tarzda bırakılmaları Müzecilik noktai nazarından bir nakisa teşkil eder . Binaenaleyh mütehassis bir zatın nezareti altında heykellere kaideler i'mali suretile mensup oldukları devirlere göre teşhirleri muvafık olacaktır Efendim .

Adana Müzesi

Adana Müzesi de metruk bir Rum kilisesinde teessüs etmiştir . Kadrosu bir müdür ve bir muhafızdan ibarettir . X Cırablus'dan nakledilen eserler her sene Ankaraya celbedildiğinden muhteviyatı çok değildir . Bina dahilinde Remazan oğlu Kütüphanesi de bulunmakta olan bu müessisenin , Adana ve havâlisinde bulunan eserlerle peyderpey muhteviyatı artacağına şüphe yoktur Efendim .

Sivas.Tokat.Amasya.Kayseri Müzeleri

Sivas Müzesi Yeşil medresede , Tokat Müzesi de aynı namda kari kadim bir medresede , Amasya Müzesi Bayazıt medresesinde ve Kayseri Müzesi de Mah Peri sultan medresesinde teessüs etmiştir . Bunların masarifi Sivas Müzesi hariç olmak üzere Hususı bütçeler tarafından te'min olunmaktadır . Henüz rüşeym halinde bulduklarından bunlar hakkında fazla izahat itasına lüzum görmüyorum . Vekaleti celilece bunların vaz'iyetleri anlaşılıp derecesi muvaffakiyetleri tesbit olunduktan sonra diğer Müzeler gibi , fakat Müze olarak değil Asarı Atika deposu olarak kadroya ithalleri muvafık olacaktır Efendim .

----- Dairesi

----- Umumi

----- Hususi

Hulâsa:-----

Lahikalar :

- 1 - İznik Asarı Atika Müzesi ,
- 2 - Bursa = ,
- 3 - Konya = ,
- 4 - Ankara Etnografya = ,
- 5 - İstanbul Müzeleri ,
- 6 - Ankara Arkeoloji Müzesi ,
- 7 - Antalya = ,
- 8 - Adana = ,
- 9 - Sivas, Tokat, Amasya ve Kayseri Müzeleri .

(Hangi daire evrakına cevap teşkil ettiğinin tasrihi rica olunur.)

Boğaziçi Üniversitesi

Arşiv ve Dokümantasyon Merkezi

Kişisel Arşivlere İstanbul'da Bilim, Kültür ve Eğitim Tarihi

Aziz Ogan Koleksiyonu



OGNIZM0402903